

IVANA ŠARIĆ ŠOKČEVIĆ
MANUELA KARLAK

O UPORABI ADITIVNIH KONEKTORA U NJEMAČKOM I ENGLESKOM KAO STRANIM JEZICIMA

Sažetak

Među glavne ciljeve nastave stranih jezika ubraja se razvoj vještine pisanja. Kako bi tekstovi na stranom jeziku bili što kvalitetnije i primjerenije napisani, potrebno je ovladati različitim mogućnostima uporabe kohezivnih sredstava. Pod eksplicitnim kohezivnim sredstvima podrazumijevamo konjunktore, subjunktore i vezne priloge. Dosadašnja istraživanja pokazuju da je za uporabu konektora u učenju stranog jezika (L2) karakteristična ograničena varijacija, pri čemu se ističe i pretjerana, nedovoljna ili neprimjerena upotreba pojedinih konektora (npr. Granger i Tyson, 1996; Bagarić Medve i Pavičić Takač, 2013; Pon i Kramarić, 2017; Breindl, 2018; Maamuujav i sur., 2021; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Pon, 2024a, 2024b; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a; Karlak i Šarić Šokčević, 2024b; Šarić Šokčević i Karlak, 2024). Istraživanja pokazuju i da su aditivni konektori najčešće korišteni konektori u tekstovima učenika njemačkog i engleskog kao stranih jezika (npr. Mihaljević Djigunović i Vickov, 2010; Mohamed-Sayidina, 2010; Muddhi i Hussein, 2014; Breindl, 2016; Pon i Kramarić, 2017; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a). Cilj je ovoga istraživanja analizirati na koji način hrvatski studenti germanistike i anglistike izražavaju aditivne semantičke odnose među rečenicama te utvrditi koje konektore pritom najčešće rabe, kao i koje pogreške pritom čine. Korpus se sastoji od ukupno 120 raspravljačkih eseja, od čega 60 čini potkorpus napisan na njemačkom kao L2, a 60 tekstova čini potkorpus na engleskom kao L2 na B2 razini prema ZEROJ-u. Rezultati pokazuju da studenti germanistike u pisanju raspravljačkih eseja u znatno većoj mjeri posežu za aditivnim konektorima u odnosu na studente anglistike te pritom čine i znatno više pogrešaka, osobito onih sintaktičke naravi.

Ključne riječi: *konektor, raspravljački eseji, studenti, njemački i engleski kao strani jezici*

1. UVOD

Razvoj komunikacijske jezične kompetencije središnji je cilj suvremene nastave stranih jezika, a njezin integralni dio čini diskursna kompetencija u okviru koje se vještina pisanja izdvaja kao posebno zahtjevna jezična vještina kojom učenici trebaju ovladati. Pisanje, za razliku od govora, predstavlja vremenski i kognitivno intenzivan proces koji uključuje ne samo produkciju teksta već i njegovo istodobno planiranje, strukturiranje, kontroliranje i preradu (usp. Storch, 1999). Tijekom tog procesa učenici aktivno angažiraju svoja prethodno stečena znanja i strategije, pri čemu posebnu pozornost pridaju sadržaju, vokabularu, gramatičkoj točnosti i organizaciji teksta. Ključni aspekt koherentne i funkcionalne tekstualne produkcije čini upravo primjerena uporaba kohezivnih sredstava, osobito konektora, koji omogućuju eksplicitno izražavanje semantičkih odnosa među rečenicama unutar teksta.

Prema Canaleu (1983), jedinstvo teksta ostvaruje se pomoću kohezije na formalnoj razini i koherencije na značenjskoj razini. Koneksija može biti eksplicitna – putem uporabe različitih konektora poput konjunktora, subjunktora i veznih priloga – ili implicitna, pri čemu povezanost propozicija ostaje neizrečena na površinskoj razini, ali je čitatelj može rekonstruirati iz konteksta (Breindl, 2016). U tom kontekstu, konektori kao eksplicitna kohezivna sredstva imaju višestruku funkciju. Pored toga što uspostavljaju sintaktičke i semantičke veze između rečenica, istodobno vrše i anaforičku i kataforičku funkciju između onoga što je već rečeno i onoga što će biti rečeno (usp. Pon, 2022, str. 3; Kunz i Lapshinova-Koltunski, 2014, str. 237). Konektori time predstavljaju ključno sučelje između razine rečenične sintakse i semantike i razine organizacije diskursa (usp. Breindl, 2016, 38), a njihova pravilna uporaba presudna je za produkciju koherentnih tekstova na visokoj jezičnoj razini. Budući da ovladavanje pravilnom uporabom konektora kao vrlo složenih jezičnih struktura u stranom jeziku za učenike i studente može biti vrlo izazovno (usp. Thüne, 2004; Slavcheva, 2018), nužno je istražiti razne aspekte uporabe konektora. Dosadašnja istraživanja pokazuju da je za uporabu konektora u učenju stranog jezika karakteristična ograničena varijacija, odnosno primjena užeg repertoara određenih konektora, pri čemu se ističe

i pretjerana, nedovoljna ili neprimjerena uporaba pojedinih konektora (npr. Granger i Tyson, 1996; Bagarić Medve i Pavičić Takač, 2013; Pon i Kramarić, 2017; Breindl, 2018; Maamuu jav i sur., 2021; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Pon, 2024a; Pon, 2024b; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a, 2024b). Istraživanja pokazuju i da su aditivni konektori najčešće korišteni konektori u tekstovima učenika njemačkog i engleskog kao stranih jezika (npr. Mihaljević Djigunović i Vickov, 2010; Mohamed-Sayidina, 2010; Muddhi i Hussein, 2014; Breindl, 2016; Pon i Kramarić, 2017; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a). Stoga je cilj ovog komparativnog istraživanja analizirati na koji način hrvatski studenti germanistike i anglistike izražavaju aditivne semantičke odnose među rečenicama te utvrditi koje konektore pritom najčešće rabe, kao i koje pogreške pritom čine.

2. TEORIJSKA POLAZIŠTA

Ovladavanje vještinom pisanja u stranom jeziku iziskuje visoku razinu kognitivne angažiranosti i vrlo je dugotrajan proces (Storch, 1999), pri čemu se učenici stranih jezika često suočavaju s brojnim poteškoćama. Kako ističe Stipančević (2021), složenost pisanja nije specifična isključivo za strani jezik, već je prisutna i pri pisanju na materinskom jeziku, što dodatno naglašava potrebu za sustavnim i metodički utemeljenim pristupom različitih aspekata vještine pisanja u okviru nastave stranih jezika.

Kao kompleksne jezične jedinice, konektori istodobno vrše semantičku, sintaktičku i pragmatičku funkciju, što dodatno otežava njihovu primjerenu uporabu u procesu ovladavanja stranim jezikom. Unatoč tome, u brojnim nastavnim materijalima za ovladavanje njemačkim i engleskim kao stranim jezicima učestalo se pojavljuju ontološki strukturirani, ali nepedagoški interpretirani popisi konektora, koji – zbog izostanka odgovarajućih didaktičkih smjernica – ne doprinose njihovom uspješnijem ovladavanju. Umjesto toga, takvi popisi često rezultiraju proizvoljnom i nesustavnom uporabom konektora, pri čemu učenici nerijetko pojedine izraze percipiraju kao međusobno zamjenjive, iako oni ni u sintaktičkom ni u semantičkom smislu ne funkcioniraju kao sinonimi (usp. Breindl, 2016, str. 37).

Drugim riječima, iako je njihova klasifikacija u nastavnim materijalima često svedena na jednostavne popise prema značenju, nužno ih je sagledati kako na sintaktičkoj tako i na semantičkoj razini. Primjerice, u referentnim djelima poput *Handbuch der Konnektoren* (HDK-1: Pasch i sur., 2003; HDK-2: Breindl i sur., 2014) konektori se precizno definiraju i kategoriziraju prema strožim strukturnim i funkcionalnim kriterijima, dok *Duden-Grammatik* (2016) nudi širi, ali manje jasno strukturiran pregled konektorskih izraza (usp. Breindl, 2016; Wu i Li, 2022).

Na sintaktičkoj razini, sukladno klasifikacijama koje iznose Kunz i sur. (2021) i Pasch i sur. (2003), konektori se dijele na konjunktore, subjunkto-re i vezne priloge (Kunz i sur., 2021, str. 82–83; Pasch i sur., 2003, str. 40). Međutim, na semantičkoj razini uspostava jasne i jednoznačne kategorizacije pokazuje se znatno složenijom, budući da odnosi među propozicijama mogu biti interpretativno podložni subjektivnim čimbenicima i pragmatičkim varijacijama (usp. Breindl i sur., 2014, str. 239–251). Primjerice, Halliday i Hasan (1976) navode sljedeće četiri vrste konektora: aditivne, adverzativne, kauzalne i temporalne. Pored navedenih postoji još jedna kategorija koja obuhvaća elemente poput *now, of course, well, anyway, surely i after all*, a označava se pojmom *continuatives*.¹ U projektu *German-English Contrasts in Cohesion – Towards an empirically-based comparison* (GEC-Co) razlikuje se pet vrsta logičko-semantičkih odnosa između dijelova teksta koji se mogu izraziti konektorima (usp. Kunz i Lapshinova-Koltunski, 2014, str. 233): aditivni (*and, in addition, und, außerdem*), adverzativni (*yet, although, by contrast, doch, obwohl, im Gegensatz dazu*), kauzalni (*because, therefore, that's why, weil, deshalb, aus diesem Grund*), temporalni (*after, afterwards, at the same time, nachdem, danach, gleichzeitig*) i modalni/interpersonalni (*well, sure, klar, sicher*).

Za potrebe ovog istraživanja usvojena je semantička klasifikacija konektora temeljena na njihovim značenjskim i funkcionalnim obilježjima, koja se naslanja na radove de Beaugrandea i Dresslera (1981), *Handbuch*

¹ Kada se rabe s kohezijskim učinkom, pojavljuju se u reduciranom obliku, tj. nenaglašeni, i s reduciranim vokalom. U protivnom se mogu upotrebljavati i bez kohezijskog učinka, samo tada zadržavaju svoj puni oblik (usp. Halliday i Hasan, 1976).

der Konnektoren (2003, 2014) i *Duden-Grammatik* (2016). Takva klasifikacija omogućuje analizu konektora unutar jasno definiranih semantičkih skupina (npr. aditivni, adverzativni, kauzalni, konkluzivni, eksplikativni, temporalni, kondicionalni, modalni, koncesivni i finalni), što predstavlja temelj za detaljnu empirijsku analizu njihove uporabe u korpusima tekstova napisanih na njemačkom i engleskom kao stranim jezicima te otvara prostor za ciljano i učinkovitije poučavanje ove važne sastavnice diskursne kompetencije u nastavi stranog jezika.

2.1. Pregled relevantnih istraživanja

Empirijska istraživanja provedena u različitim kontekstima učenja stranih jezika (engleski, njemački, švedski, kineski, hrvatski) općenito su pokazala pretjeranu, nedovoljnu i nepravilnu uporabu, kao i ograničenu varijaciju u korištenju određenih konektora (usp. npr. Milton i Tsang, 1993; Bolton i sur., 2002; Chen, 2006; Mihaljević Djigunović i Vickov, 2010; Konjevod, 2012; Bagarić Medve i Pavičić Takač, 2013; Pon i Kramarić, 2018; Pavičić Takač i Vakanjac Ivezić, 2019; Pavičić Takač i sur., 2020; Maamuujav i sur., 2021; Vaakanainen i Maijala, 2022; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Pon, 2024a, 2024b; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a, 2024b; Šarić Šokčević i Karlak, 2024). Jedan od najčešće zabilježenih obrazaca u korpusima pisanih radova učenika njemačkog i engleskog kao stranih jezika jest dominantna uporaba aditivnih konektora, što je potvrđeno u više zasebnih studija (usp. Mihaljević Djigunović i Vickov, 2010; Mohamed-Sayidina, 2010; Konjevod, 2012; Muddhi i Hussein, 2014; Breindl, 2016; Pon i Kramarić, 2018; Vaakanainen i Maijala, 2022; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Pon 2024; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a; Šarić Šokčević i Karlak, 2024). Ta preferencija sugerira oslanjanje na diskursne obrasce niže kognitivne kompleksnosti i često implicira ograničen raspon funkcionalnih kategorija konektora.

Posebno vrijedan doprinos razumijevanju obrazaca uporabe konektora u njemačkom kao stranom jeziku donosi istraživanje od Breindl (2016), u kojem se kontrastivnom analizom pisanih tekstova učenika iz Švedske, Bjelorusije i Kine, u okviru Kobalt-DaF korpusa, uspoređuju njihovi rezultati s referentnim tekstovima izvornih govornika njemačkog jezika.

Kvantitativna i kvalitativna analiza ukazale su na znatna odstupanja u ukupnoj frekvenciji uporabe konektora, njihovoj sintaktičkoj distribuciji te semantičkoj raznovrsnosti. Utvrđeno je da izvorni govornici rabe do tri puta više veznih priloga u odnosu na učenike njemačkog kao stranog jezika, čime se potvrđuje njihova znatno viša diskursna kompetencija. Konkretno, u korpusu izvornih govornika zabilježena je sljedeća raspodjela konektora: konjunktori 44,7 %, subjunktori 7,9 % te vezni prilozi 47,4 %.

Istraživanje Mihaljević Djigunović i Vickov (2010) proučavalo je uporabu diskursnih markera u pisanim tekstovima hrvatskih učenika engleskog kao stranog jezika (EFL) na dvije različite razine: osnovnoškolskih učenika (N = 100) na razini A2 i srednjoškolskih učenika (N = 100) na razini B2. Učenci su trebali napisati formalno pismo od 400 riječi. Rezultati su pokazali da je aditivni konjunktorka *and* bio najčešće korišten konektor, što je dovelo do zaključka o mogućem utjecaju materinskog jezika i nedovoljnom fokusu na veznike unutar hrvatskog kurikulumu za engleski kao strani jezik.

Konjevod (2012) je istraživala uporabu veznika u korpusu njemačkog kao stranog jezika koji su činili tekstovi naprednijih učenika, koji su trebali napisati biografiju poznate osobe u opsegu od 400 riječi. Rezultati su pokazali da su temporalni, kauzalni, adverbijalni i aditivni veznici bili najčešće korišteni. Aditivna semantička skupina bila je najzastupljenija u cijelom korpusu, a konjunktorka *und* najčešće korišten aditivni konektor. Rezultati ovog istraživanja upućuju na to da učenici najčešće koriste upravo one konektore koji se podučavaju na vrlo niskim razinama nastave stranog jezika, tj. *und*, *danach* i *aber*.

3. METODOLOGIJA

3.1. Cilj istraživanja

Cilj je ovog komparativnog istraživanja² analizirati i usporediti uporabu aditivnih konektora u raspravljačkim esejima napisanim na njemačkom i

² Navedeno je istraživanje proizišlo iz projekta "Lokalna koherencija u pisanim tekstovima na prvom i inom jeziku: Kontrastivna analiza upotrebe konektora" koji je provodila istraživačka skupina Centra za jezična istraživanja Filozofskog fakulteta u Osijeku.

engleskom kao stranim jezicima. Pritom se polazi od sljedećih istraživačkih pitanja:

1. U kojoj mjeri su u raspravljačkim esejima na njemačkom i engleskom kao stranim jezicima zastupljeni aditivni konektori u odnosu na ostale semantičke skupine konektora?
2. Koje aditivne konektore studenti njemačkog i engleskog kao stranog jezika najčešće koriste u pisanju raspravljačkih eseja?
3. U kojoj mjeri dolazi do varijacije u uporabi aditivnih konektora, odnosno koriste li studenti pretežito iste ili različite konektore unutar iste semantičke skupine?
4. Koje se greške pojavljuju u uporabi aditivnih konektora na njemačkom i engleskom jeziku?

3.2. Sudionici istraživanja i korpus

Korpus se sastoji od ukupno 120 raspravljačkih eseja, od čega 60 eseja čini potkorpus na njemačkom kao stranom jeziku i 60 eseja potkorpus na engleskom kao stranom jeziku, koje su napisali studenti prve godine prijediplomskog studija germanistike i studenti prve godine prijediplomskog studija anglistike. Polazi se od toga da se sudionici istraživanja u njemačkom, odnosno engleskom jeziku nalaze na B2 razini komunikacijske jezične kompetencije prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (ZEROJ), budući da su svi morali položiti ispit državne mature na višoj razini kako bi mogli upisati studij stranoga jezika.³

Studenti su imali zadatak napisati raspravljački esej na temu “Život u gradu” ili “Online kupovanje” u opsegu od 200 do 230 riječi. Ovaj je instrument razvijen u okviru projekta KohPiTekst,⁴ a preuzet je kako bi se rezultati mogli usporediti s već dostupnim rezultatima iz korpusa projekta KohPiTekst. Zadatak raspravljačkih eseja bio je postavljen na sljedeći način na njemačkom, odnosno engleskom jeziku:

³ Viša razina državne mature odgovara B2 razini prema ZEROJ-u.

⁴ Koherencija pisanoga teksta u inome jeziku: hrvatski, njemački, engleski, francuski i mađarski jezik u usporedbi (HRZZ-IP-2016-06-5736).

Za neke ljude online kupovanje ima mnoge prednosti. Drugi u njemu vide mnogo nedostataka. Napišite esej na temu "Online kupovanje". Razmotrite pritom kako prednosti tako i nedostatke. Napišite vlastito mišljenje i obrazložite ga. Opseg eseja treba biti od 200 do 230 riječi.

Za neke ljude život u gradu ima mnoge prednosti. Drugi u njemu vide mnogo nedostataka. Napišite esej na temu "Život u gradu". Razmotrite pritom kako prednosti tako i nedostatke. Napišite vlastito mišljenje i obrazložite ga. Opseg eseja treba biti od 200 do 230 riječi.

3.3. Metoda analize

U ovome je istraživanju korpusna analiza provedena s obzirom na:

1. značenje/funkciju konektora: aditivno, adverbzativno, kauzalno, temporalno, modalno, finalno, kondicionalno, koncesivno, konzekutivno, eksplikativno (usp. Duden, 2016; Pasch i sur., 2003; Breindl i sur., 2014);
2. vrstu konektora: konjunkt, subjunkt, vezni prilog (usp. Kunz i sur., 2021; Pasch i sur., 2003);
3. vrstu greške u primjeni konektora: sintaktičke, semantičke, pravopisne, interpunkcijske i dr.

Korpus je analiziran kvantitativno i kvalitativno. U prvom je koraku provedena semantička analiza s obzirom na značenje/funkciju konektora. Nakon toga je provedena sintaktička analiza aditivnih konektora prema vrsti kako bi se utvrdila učestalost uporabe navedenih konektora. Na kraju je provedena kvalitativna analiza s obzirom na točnost/netočnost uporabe odnosno vrstu pogrešaka koje se javljaju u primjeni aditivnih konektora u pisanju raspravljajčkih eseja.

4. REZULTATI

Korpusnom analizom utvrđeno je da je ukupni broj riječi veći u potkorpusu za engleski kao strani jezik kao i prosječna dužina eseja te maksimalan broj riječi po eseju, dok je u potkorpusu za njemački kao strani jezik nešto veći tek minimalni broj riječi po eseju (Tablica 1).

Tablica 1. *Strukturni podatci potkorpusa za njemački (NJSJ)
i engleski kao strani jezik (ESJ)*

	NJSJ	ESJ
Ukupni broj riječi	14040	14568
Prosječna dužina eseja	234	242
Minimalni broj riječi	166	126
Maksimalni broj riječi	434	546

Semantičkom je analizom utvrđeno da je učestalost uporabe ukupnih konektora razmjerno podjednaka u oba potkorpusa (Tablica 2), međutim, malo je viša u NJSJ (NJSJ $f = 887$, ESJ $f = 877$). S obzirom na značenje ili funkciju, u oba su potkorpusa najfrekventniji aditivni konektori, sa znatno učestalijom uporabom u NJSJ (34,5 %, ESJ $ad = 25,9$ %).

Tablica 2. *Učestalost uporabe različitih semantičkih skupina
konektora i ukupnih konektora u potkorpusu za NJSJ i ESJ*

Značenje	NJSJ f	%	ESJ f	%
aditivno	306	34,5	227	25,9
adverzativno	136	15,3	149	16,9
kauzalno	123	13,9	57	6,5
konkluzivno	85	9,6	98	11,2
eksplikativno	68	7,7	58	6,6
temporalno	51	5,7	106	12,1
kondicionalno	37	4,2	100	11,4
modalno	36	4,1	25	2,9
koncesivno	25	2,8	50	5,7
finalno	20	2,2	7	0,8
UKUPNO:	887	100	877	100

Rezultati sintaktičke analize aditivnih konektora prikazani u Tablici 3 pokazuju da su u potkorpusu za NJSJ više zastupljeni vezni prilozi (52,3 %) u odnosu na konjunktore (40,5 %). U istom je potkorpusu zabilježeno ukupno 306 pojava i 12 različenica (3 konjunktora i 9 veznih priloga). U potkorpusu za ESJ više su, pak, zastupljeni konjunktori (49,3 %) u odnosu na vezne priloge (41,4 %). U tom je potkorpusu zabilježeno ukupno 227 pojava i 16 različenica (5 konjunktora i 11 veznih priloga). Utvrđeno je i da je u oba potkorpusa daleko najčešći aditivni konjunktore *und* (40,5 %), odnosno *and* (49,3 %), kojima se izražava gotovo polovica svih aditivnih semantičkih odnosa među rečenicama ili dijelovima teksta. Kod veznih priloga u oba potkorpusa prednjači uporaba konektora *auch* (36,3 %) u NJSJ te *also* (21,1 %) u ESJ.

Tablica 3. *Vrste i frekvencija uporabe aditivnih konektora u potkorpusu za NJSJ i ESJ*

Vrsta konektora	Aditivni konektor NJSJ	NJSJ f	%	Aditivni konektor ESJ	ESJ f	%
Konjunktore	und	124	40,5	and	112	49,3
	oder	21	6,9	or	13	5,7
	nicht nur... sondern auch	1	0,3	also	5	2,2
				so	2	0,9
				but	1	0,4
K-Ukupno:		146	47,7		133	58,6
Vezni prilozi	auch	111	36,3	also	48	21,1
	außerdem	10	3,2	furthermore	13	5,7
	noch	27	8,8	moreover	8	3,5
	dazu	3	0,9	too	7	3,1
	erstens (als erstes)	2	0,7	as well	5	2,2

	zweitens (als zweites)	2	0,7	what is more	3	1,4
	weiterhin	2	0,7	in addition	3	1,4
	vor allem	1	0,3	even	2	0,9
	zusätzlich	2	0,7	firstly	3	1,4
				indeed	1	0,4
				either	1	0,4
Vp-ukupno:		160	52,3		94	41,4
UKUPNO:		306	100		227	100

Analizom pogrešaka utvrđeno je da je ukupnih pogrešaka u svim skupinama konektora gotovo dvostruko više u potkorpusu za NJSJ ($f = 110$, ESJ $f = 57$). U oba potkorpusa pogreške su najčešće u aditivnoj semantičkoj skupini (Tablica 4), pri čemu ih je u NJSJ (35,5 %) znatno više nego u ESJ (22,8 %).

Tablica 4. *Frekvencija pogrešaka u svim semantičkim skupinama konektora u NJSJ i ESJ*

Značenje	NJSJ <i>f</i>	%	ESJ <i>f</i>	%
aditivno	39	35,5	13	22,8
adverzativno	18	16,4	8	14,0
kauzalno	8	7,3	–	–
konkluzivno	7	6,4	5	8,8
eksplikativno	15	13,6	4	7,1
temporalno	8	7,3	7	12,3
kondicionalno	4	3,6	6	10,5
modalno	2	1,8	6	10,5
koncesivno	5	4,5	8	14,0
finalno	4	3,6	–	–
UKUPNO:	110	100	57	100

Detaljnijom analizom vrste pogrešaka u uporabi aditivnih konektora (Tablica 5) utvrđeno je da su u NJSJ pogreške najčešće u području sintakse (40,9 %), dok se u ESJ, iako ih je vrlo malo, ponajprije odnose na krivo upotrijebljeno značenje konektora (53,8 %).

Tablica 5. *Vrste pogrešaka i frekvencija za aditivne konektore u NJSJ i ESJ*

Tip pogreške	Aditivni konektor (f) NJSJ	%	Aditivni konektor (f) ESJ	%
sintaksa	18	40,9	3	23,1
značenje	9	20,4	7	53,8
oblik	11	25,0	2	15,4
redundantnost	5	11,4	1	7,7
registar	1	2,3	–	–
UKUPNO:	44⁵	100	13	100

Kvalitativna analiza pokazala je sljedeće rezultate s obzirom na vrstu pogrešaka koje se javljaju u primjeni aditivnih konektora. Iz primjera (1) i (2) u potkorpusu za njemački kao strani jezik razvidne su pogreške u području sintakse u uporabi vrlo često korištenog veznog priloga *auch*:

- (1) ***Auch**, weil alle so viel und gerne Online einkaufen, verdient **auch** die Post beim Onlinekauf. (nj9)
- (2) ***Auch**, weil so viele Menschen in der Stadt leben und fahren, gibt es sehr oft Stau und nicht so selten Autounfälle. (nj114)

Auch ne može stajati samostalno na početku rečenice odvojen zarezmom kada uvodi kauzalnu rečenicu s *weil*, ali mogao bi se primjerice pomaknuti iz zavisne rečenice u glavnu iza *gibt es* (primjer 2), kao što je to slučaj s *verdient auch* u primjeru (1).

⁵ Broj ukupnih pogrešaka u Tablici 5 (aditivni konektori) razlikuje se od ukupnog broja u Tablici 4 jer Tablica 4 prikazuje broj konektora koji su pogrešno upotrijebljeni, dok Tablica 5 prikazuje sve pogreške koje su napravljene pri upotrebi, tj. ponekad je za određeni konektor zabilježeno više od jedne pogreške (npr. sintaksa + pravopis).

Primjer (3) ukazuje na pogreške u značenju u uporabi veznog priloga *noch*, umjesto kojega bi puno bolje rješenje bio konektor *außerdem* ili *darüber hinaus*:

- (3) ***Noch** kann es passieren, dass man das Geld vom Umtausch am Ende nicht bekommt. (nj24)

U potkorpusu za engleski kao strani jezik zabilježene su slične pogreške u značenju, gdje se rečenice ne povezuju na semantički prihvatljiv način. U primjeru (4) dvije se potpuno nezavisne propozicije pokušavaju povezati s *as well as that*. Ispravnije rješenje bi bila uporaba konektora *in addition* ili *moreover* u ovom slučaju.

- (4) *There is always something going on like concerts, fairs etc. *As well as that, living in a city means that everything you need is very close to you.* (e297)

Zabilježene su i pogreške koje se odnose na krivi oblik veznih priloga u oba potkorpusa (primjeri 5 i 6).

- (5) ***Außer das** shoppe ich manchmal online, und manchmal gehe ich persönlich (vor allem wenn ich etwas sehr wichtig zu einkaufen habe). (nj182)
- (6) ***Further more** how can anyone say no to the city's entertainments? (e297)

Ispravni oblici bi bili *außerdem* i *furthermore*.

Sljedeći primjeri (7–10) pokazuju ispravnu uporabu najčešćih aditivnih konjunktora i veznih priloga u njemačkom i engleskom kao stranim jezicima.

- (7) *Die meisten die auf dem Lande leben, arbeiten in der Stadt **und** müssen jeden Tag reisen.* (nj6)
- (8) *In einer Stadt hat man **auch** das Problem, in einer langen Warteschlange zu warten, beispielsweise bei McDonalds...* (nj5)

- (9) *You can get everything you want in the city **and** you have options.*
(e252)
- (10) *You can **also** find in the cities everything you need.* (e265)

5. RASPRAVA

Rezultati provedenog istraživanja potvrđuju da su u raspravljačkim esejima na njemačkom i engleskom kao stranim jezicima aditivni konektori najviše zastupljeni, što je u skladu s nalazima sličnih istraživanja u različitim kontekstima (usp. npr. Mihaljević Djigunović i Vickov, 2010; Mohamed-Sayidina, 2010; Konjevod, 2012; Muddhi i Hussein, 2014; Breindl, 2016; Pon i Kramarić, 2017; Vaakanainen i Maijala, 2022; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a).

U pogledu razlika u frekvenciji aditivnih konektora, iz istraživanja proizlazi da su u potkorpusu za NJSJ nešto više zastupljeni vezni prilozi (52,3 %) u odnosu na konjunktore (40,5 %). Utvrđeno je i da je konjunktorka *und* najzastupljeniji u analiziranom potkorpusu za njemački kao strani jezik (40,5 %), a slijedi ga vezni prilog *auch* (36,3 %). Slično tomu, u potkorpusu za engleski kao strani jezik najčešće se poseže za konjunktorkom *and* (49,3 %), nakon čega slijedi vezni prilog *also* (21,1 %). Navedeni rezultati govore u prilog pretjeranoj uporabi određenih konektora, prije svega *und* i *auch*, ali i *auch* i *also* jer se uz pomoć navedena četiri konektora ostvaruje čak 70–80 % svih aditivnih semantičkih odnosa u oba strana jezika. Tendencija prekomjernog ponavljanja poznatih jezičnih izraza uobičajena je među učenicima stranih jezika, što su potvrdila i ranija istraživanja (Anwardeen i sur., 2013; Bagarić Medve i Pavičić Takač, 2013; Pon i Kramarić, 2017; Breindl, 2018; Vaakanainen i Maijala, 2022; Bagarić Medve i Karlak, 2023; Karlak i Šarić Šokčević, 2024; Pon, 2024; Šarić Šokčević i Karlak, 2024). U skladu sa Šarić Šokčević i Karlak (2024) dobiveni nalaz može ukazivati na nižu razinu komunikacijske jezične kompetencije na početku studija te na velike individualne razlike među sudionicima istraživanja, osobito u potkorpusu za njemački kao strani jezik u kojem je ukupni broj pogrešaka svih semantičkih skupina gotovo dvostruko veći nego u engleskom potkorpusu

(usp. Tablicu 4). Osim mogućeg utjecaja razine jezične kompetencije, uočava se i potencijalni prijenos iz materinskog jezika, budući da hrvatski jezik pokazuje slične obrasce u upotrebi konektora (npr. “i” za *und*) (Bagarić Medve i Karlak, 2023; Mihaljević Djigunović i Vickov, 2010).

Kada je riječ o varijaciji u uporabi aditivnih konektora, uočeno je da se u potkorpusu za njemački jezik, unatoč ukupno većem broju pojava aditivnih konektora ($f = 306$), pojavljuje manji broj različenica ($f = 12$) u odnosu na engleski jezik ($f = 16$). Navedeni nalaz opet govori u prilog češćem ponavljanju poznatih izraza na njemačkom jeziku, što se može povezati i s vjerojatno nešto nižom razinom komunikacijske jezične kompetencije. Naime, prema Zajedničkom europskom referentnom okviru (ZEROJ, 2013), konektori poput *und* i *auch* smatraju se “jednostavnim konektorima” koji se očekuju već na A2 razini. S obzirom na to da se polazi od toga da su tekstove pisali studenti na razini B2, zanimljivo je da i dalje prevladavaju konektori koji se tipično povezuju s nižim razinama jezične kompetencije.

Također, valja uzeti u obzir i kontekst učenja njemačkog jezika kao stranog jezika u Hrvatskoj. Aditivni konektori poput *und* uvode se vrlo rano u nastavi, već u osnovnoškolskom kontekstu, što može objasniti njihovu učestalost jer su poznati i relativno lako usvojivi (usp. Kurikulum nastavnoga predmeta Njemački jezik za osnovne škole i gimnazije, 2019; Konjevod, 2012; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a).

Nadalje, učestalost uporabe relativno jednostavnih konektora može biti posljedica i ograničenog iskustva u pisanju te utjecaja usmenog diskursa, što sve upućuje na potrebu za dodatnim ciljanim poučavanjem koje bi potaknulo raznovrsniju i funkcionalniju upotrebu ovih jezičnih sredstava u pisanju (Breindl, 2016; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a, 2024b; Pon, 2024b; Pon i Kramarić, 2017; Šarić Šokčević i Karlak, 2024).

Iz rezultata istraživanja proizlazi i da se znatno više pogrešaka javlja upravo kod aditivnih konektora u potkorpusu za njemački kao strani jezik (35,5 %), dok njihova zastupljenost u engleskom potkorpusu iznosi 22,8 %. Najčešće pogreške u potkorpusu za njemački kao strani jezik odnose se na nepravilnu sintaktičku uporabu konektora, a dio njih vezan je uz nepravilno

značenje korištenih konektora, što se uočava i u potkorpusu za engleski kao strani jezik. Unatoč tome što pogrešaka nema mnogo, osobito u tekstovima na engleskom jeziku, na temelju ukupnih rezultata provedenog istraživanja nameće se potreba za sustavnim poučavanjem konektora, što bi učenicima i studentima pomoglo u produkciji koherentnih tekstova uz pravilnu i funkcionalnu uporabu aditivnih i drugih konektora. Razvidno je da uporaba aditivnih konektora kod dijela ispitanika u hrvatskom obrazovnom kontekstu još uvijek nije u potpunosti usvojena ni automatizirana (usp. Bagarić Medve i Karlak, 2023; Karlak i Šarić Šokčević, 2024a; Šarić Šokčević i Karlak, 2024).

6. ZAKLJUČAK

Rezultati provedenog istraživanja potvrđuju da su aditivni konektori najčešće korišteni u raspravljačkim esejima na njemačkom i engleskom kao stranim jezicima, pri čemu dominiraju jednostavni konektori poput *und*, *auch*, *and* i *also*. Ova tendencija ukazuje na čestu upotrebu poznatih i automatiziranih jezičnih struktura, što može biti posljedica niže razine komunikacijske jezične kompetencije, utjecaja usmenog diskursa i ranog školskog poučavanja navedenih konektora. Uočen je i veći broj pogrešaka i manja raznovrsnost konektora u njemačkom potkorpusu, što dodatno naglašava potrebu za ciljanim pristupom u poučavanju pisanog izražavanja na stranom jeziku.

Na temelju dobivenih rezultata može se zaključiti da postoji potreba za sustavnijim i diferenciranim poučavanjem konektora, osobito aditivnih, kako bi se potaknula raznovrsnija, gramatički točna i funkcionalno prikladna upotreba ovih jezičnih sredstava u pisanju. Pored toga, rezultati upućuju na potencijalni utjecaj materinskog jezika u učenju stranih jezika, što dodatno potvrđuje važnost kontrastivne analize uporabe konektora u nastavi. Mogući pravci budućih istraživanja uključuju:

- longitudinalne studije koje bi pratile razvoj uporabe konektora kod istih ispitanika kroz više godina učenja;

- analize drugih vrsta konektora kako bi se dobila šira slika o njihovoj funkcionalnoj upotrebi u pisanju;
- komparativna istraživanja s učenicima iz različitih obrazovnih sustava i kulturnih konteksta radi utvrđivanja univerzalnih i specifičnih obrazaca;
- ispitivanje učinkovitosti didaktičkih intervencija usmjerenih na razvijanje raznovrsnosti i točnosti u uporabi konektora u svrhu poboljšanja koherentnosti pisanog izraza;
- kvalitativna istraživanja o stavovima učenika prema pisanju na stranom jeziku i strategijama koje koriste pri povezivanju rečenica i dijelova teksta.

Takva istraživanja mogu pridonijeti razvoju učinkovitijih nastavnih strategija i izradi primjerenih nastavnih materijala kako bi se podigla razina svjesnosti i znanja o uporabi konektora u cilju razvijanja vještine pisanja na stranom jeziku.

LITERATURA

- Anwardeen, N. H., Luyee, E. O., Gabriel, J. I., Rezvani Kalajahi, S. A., 2013. "An Analysis: The Usage of Metadiscourse in Argumentative Writing by Malaysian Tertiary Level of Students". *English Language Teaching*, 6 (9), pp. 83–96.
- Bagarić Medve, V., Karlak, M., 2023. "Transition Marker in argumentativen Texten von Muttersprachlern und Fremdsprachenlernern: Vergleich von Kroatisch als L1 und Deutsch als L2". *Slavia Centralis*, 16 (1), str. 66–88.
- Bagarić Medve, V., Pavičić Takač, V., 2013. "The Influence of Cohesion and Coherence on Text Quality: A Cross-Linguistic Study of Foreign Language Learners' Written Production". In: Piechurska-Kuciel, E., Szymanska-Czaplak, E. ur. *Language in Cognition and Affect*. Berlin: Springer, pp. 111–131.
- Bolton, K., Nelson, G., Hung J., 2002. "A corpus-based study of connectors in student writing: Research from The International Corpus of English in Hong Kong (ICE-HK)". *International Journal of Corpus Linguistics*, 7 (2), pp. 165–182.
- Breindl, E., 2016. "Konnexion in Lernersprachen". U: D'Avis, F. J., Lohnstein, H. ur. *Normalität in der Sprache*. Hamburg: Buske, str. 37–64.
- Breindl, E., 2018. "Konnexion in argumentativen Texten von DaF-Lernern und Muttersprachlern". *Deutsche Sprache*, (1), str. 22–36.
- Breindl, E., Volodina, A., Waßner, U. H., 2014. *Handbuch der deutschen Konnektoren. Teil 2: Semantik der deutschen Satzverknüpfers*. Berlin – New York: De Gruyter.
- Canale, M., 1983. "From communicative competence to communicative language pedagogy". In: Richards, J. C., Schmidt, R. W. ur. *Language and Communication*. London: Longman, pp. 2–27.
- Chen, C. W.-y., 2006. "The use of conjunctive adverbials in the academic papers of advanced Taiwanese EFL learners". *International Journal of Corpus Linguistics*, 11 (1), pp. 113–130.
- de Beaugrande, R. A., Dressler, W. U., 1981. *Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Duden-Grammatik = Dudenredaktion, 2016. *Die Grammatik*. Berlin: Dudenverlag.

- Granger, S., Tyson, S., 1996. "Connector usage in the English essay writing of native and non-native EFL speakers of English". *World Englishes*, 15 (1), pp. 17–27.
- Halliday, M. A. K., Ruqaiya, H., 1976. *Cohesion in English*. London: Longman.
- Karлак, M., Šarić Šokčević, I., 2024a. "Additive and Causal Connectives in GFL Argumentative Writing". *Jezikoslovlje*, 25 (1), pp. 97–116.
- Karлак, M., Šarić Šokčević, I., 2024b. "Der Gebrauch der Subjunktoeren in argumentativen Texten kroatischer DaF-Studierender". U: Pon, L., Šarić Šokčević, I. ur. Zbornik radova 37. međunarodnog znanstvenog skupa HD-PL-a *Jezik i migracije*. Zagreb: HDPL, str. 67–87.
- Konjevod, A., 2012. "Connectives in student writing: A learner corpus study". *Strani jezici*, 41 (1), str. 47–60.
- Kunz, K., Lapshinova-Koltunski, E., 2014. "Cohesive conjunctions in English and German: systemic contrasts and textual differences". In: Vandelanotte, L., Davidse, K., Gentens, C. ur. *Recent Advances in Corpus Linguistics. Developing and Exploiting Corpora*. Amsterdam: Rodopi, pp. 229–262.
- Kunz, K. et al., 2021. *GECCo – German-English Contrasts in Cohesion*. Berlin – Boston: Walter de Gruyter.
- Maamuujuv, U., Olson, C. B., Chung, H. Q., 2021. "Syntactic and lexical features of adolescent L2 students' academic writing". *Journal of Second Language Writing*, 53, pp. 1–16.
- Mihaljević Djigunović, J., Vickov, G., 2010. "Acquisition of discourse markers – Evidence from EFL writing". *Studia Romanica et Anglica Zagrabienia*, pp. 255–278.
- Milton, J., Tsang, E., 1993. "A corpus-based study of logical connectors in EFL students' writing: directions for future research". In: Pemberton, R., Tsang E. ur. *Studies in Lexis*. Hong Kong: The Hong Kong University of Science and Technology, Language Center, pp. 215–246.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2019. *Kurikulum nastavnoga predmeta Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnog%20predmeta%20Engleski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf> [04. 07. 2025].

- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, 2019. *Kurikulum nastavnoga predmeta Njemački jezik za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Njemacki%20jezik%20za%20srednje%20strukovne%20skole%20na%20razini%204.2.%20u%20RH.pdf> [04. 07. 2025].
- Mohamed-Sayidina, A., 2010. "Transfer of L1 cohesive devices and transition words into L2 academic texts: The case of Arab students". *RELJ Journal*, 41 (3), pp. 253–266.
- Muddhi, S. K., Hussein, R. F., 2014. "Corpus-based study of conjunctive adjuncts in the writings of native and non-native speakers of English". *English Linguistics Research*, 3 (2), pp. 18–32.
- Pasch, R., Brauße, U., Breindl, E., Waßner, U. H., 2003. *Handbuch der deutschen Konnektoren. Linguistische Grundlagen der Beschreibung und syntaktische Merkmale der deutschen Satzverknüpfungen (Konjunktionen, Satzadverbien und Partikeln)*. Berlin – New York: de Gruyter.
- Pavičić Takač, V., Kružić, B., Vakanjac Ivezić, S., 2020. "A Corpus-driven Exploration of Lexical Discourse Markers in L2 Academic Texts". In: Carrió-Pastor, María Luisa ur. *Corpus Analysis in Academic Discourse: Academic Discourse and Learner Corpora*. New York: Routledge, pp. 169–190.
- Pavičić Takač, V., Vakanjac Ivezić, S., 2019. "Frame markers and coherence in L2 argumentative essays". *Discourse and interaction*, 12 (2), pp. 46–71.
- Pon, L., 2022. *Upute: analiza uporabe konektora*. Osijek: Filozofski fakultet, Centar za jezična istraživanja.
- Pon, L., 2024a. "Zur Verwendung von Adverbkonnektoren in der L2 und L1". *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku*, 53 (29), str. 167–193.
- Pon, L., 2024b. "Konektori u jezičnoj proizvodnji na njemačkom kao J2 i hrvatskom kao J1". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 50 (2), str. 389–409.
- Pon, L., Kramarić, M., 2017. "Zum Gebrauch der Konjunktion 'und' in schriftlichen Produktionen kroatischer DaF-Lernender". *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku*, 46 (1–2), str. 41–63.

- Slavcheva, A., 2018. "Zum Konnektorengebrauch in der gesprochenen Wissenschaftssprache Deutsch durch fortgeschrittene Lerner/innen". *Moderna Språk*, 112 (1), str. 84–105.
- Stipančević, A., 2021. *Methodik und Didaktik für Deutsch als Fremdsprache*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Storch, G., 1999. *Deutsch als Fremdsprache – Eine Didaktik*. Paderborn: Wilhelm Fink GmbH & Co. Verlags-KG.
- Šarić Šokčević, I., Karlak, M., 2024. "Kako pišu hrvatski studenti germanistike? Analiza uporabe kauzalnih i koncesivnih konektora". U: Gudurić, S., Stefanović, M., Dražić, J. ur. *Jezici i kulture u vremenu i prostoru 11/3*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, str. 529–538.
- Thüne, E.-M., 2004. "Argumentative Texte im DaF-Unterricht an italienischen Universitäten". U: Foschi, M., Hepp, M., Neuland, E. ur. *Texte in Sprachforschung und Sprachunterricht. Pisaner Fachtagung 2004 zu neuen Wegen der italienisch-deutschen Kooperation*. München: Iudicium, str. 197–205.
- Vaakanainen, V., Maijala, M., 2022. "Das mehrsprachige Bedeutungspotenzial finnischer Lernender: Die Verwendung der Konnektoren in L3-Deutsch und -Schwedisch". *Finnish Journal of Linguistics*, 35, str. 129–167.
- Wu, Z., Li, Y., 2022. "Der Gebrauch von Konnektoren bei chinesischen DaF-LernerInnen. Eine korpuslinguistische Untersuchung argumentativer Lernertexte". *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi – Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 48, str. 111–140.

ON THE USE OF ADDITIVE CONNECTIVES IN GERMAN AND ENGLISH AS FOREIGN LANGUAGES

Abstract

One of the main goals of foreign language instruction is the development of writing skills. In order for texts in a foreign language to be written clearly and appropriately, it is necessary to master the various ways in which cohesive devices are used. Explicit cohesive devices include coordinating conjunctions, subordinating conjunctions and adverbial connectors. Previous research has shown that the use of connectives in second language (L2) writing is characterized by limited variation, often accompanied by overuse, underuse, or inappropriate use of specific connectives (e.g., Granger & Tyson, 1996; Bagarić Medve & Pavičić Takač, 2013; Pon & Kramarić, 2017; Breindl, 2018; Maamuujav et al., 2021; Bagarić Medve & Karlak, 2023; Pon, 2024; Karlak & Šarić Šokčević, 2024a). Studies also show that additive connectives are the most frequently used type in texts written by learners of German and English as foreign languages (e.g., Mihaljević Djigunović & Vickov, 2010; Mohamed-Sayidina, 2010; Muddhi & Hussein, 2014; Breindl, 2016; Pon & Kramarić, 2017; Bagarić Medve & Karlak, 2023; Karlak & Šarić Šokčević, 2024a). The aim of this study is to analyze how Croatian students of German and English express additive semantic relations between sentences and to identify which connectives they use most frequently, as well as the types of errors they make. The corpus comprises a total of 120 argumentative essays, 60 of which constitute the German L2 subcorpus and 60 the English L2 subcorpus, all written at the B2 level according to the CEFR. The results show that German studies students use additive connectives in argumentative writing more frequently than English studies students, while also making considerably more errors, especially syntactic ones.

Keywords: *connectives, argumentative essays, students, German and English as foreign languages*